

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Güz/Autumn 2021, 8/2, 1141-1157

VAHİY BAĞLAMINDA EDİMSÖZ EDİMLERİ VE DİL-DÜNYA
ARASINDAKİ UYUMUN YÖNÜ

Illocutionary Acts and the Direction of Fit Between Language and World
in The Context of Revelation

Okan BAĞCI

Dr. Öğt. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Felsefesi Anabilim Dalı, Türkiye. e-Mail: okan_bagci@hotmail.com Orcid No: 0000-0002-0809-3761

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received:	10/10/2021
Kabul Tarihi / Accepted:	14/12/2021
Yayın Tarihi / Published:	30/12/2021
Cilt / Volume:	8
Sayı / Issue:	2
Sayfa / Pages:	1141-1157

Atıf / Cite as: Bağcı, Okan. "Vahiy Bağlamında Edimsöz Edimleri Ve Dil-Dünya Arasındaki Uyumun Yönü" [Illocutionary Acts and the Direction of Fit Between Language and World in The Context of Revelation]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/2 (Aralık 2021), 1141-1157.

Doi No: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.1007812>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar/lar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author/s declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (2) 2021: 1141-1157

VAHİY BAĞLAMINDA EDİMSÖZ EDİMLERİ VE DİL-DÜNYA ARASINDAKİ UYUMUN YÖNÜ*

Okan BAĞCI**

Öz

Bu çalışmada vahiy bağlamında edimsöz edimlerinin kullanılmasının ele alınması hedeflenmiştir. Bu amaçla, 'önerme merkezli' vahiy anlayışı merkeze alınarak vahyin içeriğindeki ifadelerin özellikle Searle tarafından oluşturulmuş olan edimsöz edimi sınıflandırmasında nasıl konumlandırılabilceği irdelenmiş ve edimsöz edimleri arasındaki farklılıklardan biri olan 'kelimeler ile dünyanın uyumunun yönü'ndeki farklılıklar değerlendirilmiştir. Söz konusu fark, 'Dil ile dünya arasında bir uyumsuzluk olduğunda bu uyumsuzluğu gidermek için ne yapılmalıdır?' sorusuna verilebilecek cevap açısından belirleyicidir. Bu farkı önemli kılan şey, vahyin içeriğindeki herhangi bir cümlenin 'iddialar, savlayıcılar' veya 'yönlendiriciler' sınıfında değerlendirilmesi sonucunda uyum yönünün değişmesi, dolayısıyla vahyin muhatabının dili dünyaya ya da dünyayı dile uydurmak gibi iki farklı tutumdan birini takınmak durumuyla karşı karşıya kalması olmuştur. Sonuç olarak, vahiy bağlamında edimsöz edimlerinin kullanımıyla beraber geliştirilebilecek bir yaklaşımın özellikle dil-dünya uyumunun yönü konusunda belirleyici olacağı ve olguların dünyasından hareketle dili yorumlamanın yanı sıra dilden yola çıkarak dünyaya müdahale etme seçeneğinin de zemininin oluşacağı ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Din Felsefesi, Gündelik Dil Felsefesi, Vahiy, Söz Edimleri, Edimsöz Edimleri

Illocutionary Acts and the Direction of Fit Between Language and World in The Context of Revelation

Abstract

In this study, it is aimed to deal with the use of illocutionary acts in the context of revelation. For this purpose, by putting the 'propositional revelation' into the centre, how the expressions in the content of the revelation can be positioned especially in the illocutionary act classification created by Searle, and one of the differences between illocutionary acts, the 'differences in the direction of the harmony between words and the world' are evaluated. The mentioned difference is decisive in terms of the answer to the question "What should be done to eliminate any incompatibility between language and the world?" What makes this difference important is that as a result of the evaluation of any sentence in the content of the revelation in the category of 'assertives'

* Makalede Etik Kurul İzni gerektirecek bir unsur bulunmadığına, yazar/ lar arasında çıkar çatışması olmadığına ve makalenin hazırlanmasında herhangi bir kurumdan maddi destek alınmadığına dair yazarın yazılı beyanı bulunmaktadır.

** Dr. Öğt. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Felsefesi Anabilim Dalı, Türkiye. e-Mail: okan_bagci@hotmail.com Orcid No: 0000-0002-0809-3761

or 'directives', the direction of fit changes, so the addressee of the revelation is faced with the situation of adopting one of two different attitudes, such as adapting the language to the world or the world to language. As a result, it has been revealed that an approach that can be developed together with the use of illocutionary acts in the context of revelation will be decisive especially in the direction of the fit between language and world, and that the basis for the option of intervening in the world based on language will be formed as well as interpreting language based on the world of facts.

Keywords: Philosophy of Religion, Philosophy of Ordinary Language, Revelation, Speech Acts, Illocutionary Acts

Structured Abstract: Although its effect did not last long, the verificationist approach of logical positivism brought serious debates on the interpretation of religious expressions. By accepting verifiability as the criterion of a proposition's significance, especially when insisting on empirical verification, the process led to the conclusion that religious statements are not meaningful. Various arguments have been developed against this problem by theologians and those dealing with the philosophy of religion, and various solutions have been produced in the philosophy of language with the emergence of the philosophy of ordinary language. For example, Wittgenstein argued with the theory of language games that there were many uses of language that would not be the subject of verification. A similar approach has been taken by Austin and Searle in the context of speech acts. Speech acts, which were also mentioned by Aristotle and based on the assumption that "to say something is to do something", evaluated the sentences as happy / unhappy rather than correct / incorrect, pointing out their many functions and contributing to removing them from being the subject of mere verification principle. The reasons why a speech act cannot be happy include lack of agreement, incompleteness of the necessary procedure, insincerity and misunderstandings. In addition, speech acts are generally classified as locutionary acts, illocutionary acts and perlocutionary acts. Austin, who initially separated speech acts as demonstratives and performatives, later abandoned this idea and argued that all speech acts are performative, classifying them as 'verdictives', 'exercitives', 'commissives', 'behabitives' and 'expositives'. Searle, on the other hand, advocated a classification that can be summarized as 'assertives', 'directives', 'commissives', 'expressives' and 'declaration' instead of this classification created by Austin. While making this classification, Searle evaluated the differences between illocutionary acts from various perspectives, for example 'the purpose of the act', 'the direction of the fit of words and the world', 'the psychological states expressed', 'the positions of the speaker and the listener', 'acts that need a non-linguistic institution and acts that do not' etc. In the first part, the indirect illocutionary acts, which were also put forward by Searle by taking into account the approaches of consensus and collaborative speech, were evaluated. In the second part of the study, it is aimed to deal with the use of illocutionary acts in the context of revelation. For this purpose, by putting the 'propositional revelation' into the centre, how the expressions in the content of the revelation can be positioned especially in the illocutionary act classification created by Searle, and one of the differences between the above-mentioned illocutionary acts, the 'differences in the direction of the harmony between words and the world' are evaluated. The mentioned difference is decisive in terms of the answer to the question "What should be done to eliminate any incompatibility between language and the world?" For example, if a person who acts in accordance with an instruction in his hand and someone else who records his actions makes a mistake, correcting the mistake requires different actions. To put it more clearly, the former can solve the problem by changing his action, and the latter by changing the words he writes. What makes this difference important is that as a result of the evaluation of any sentence in the content of the revelation in the category of 'assertives' or 'directives', the direction of fit changes, so the addressee of the revelation is faced with the situation of adopting one of two different attitudes, such as adapting the language to the world or the world to language.

Finally, in the second part, it was evaluated whether a normative result could be obtained from the premises consisting of descriptive statements. According to Searle, although this is possible, this possibility is not within the framework of regulatory rules, but with the existence of constitutive rules. As a result, it has been revealed that an approach that can be developed together with the use of illocutionary acts in the context of revelation will be decisive especially in the direction of the fit between language and world, and that the basis for the option of intervening in the world based on language will be formed as well as interpreting language based on the world of facts.

Keywords: Philosophy of Religion, Philosophy of Ordinary Language, Revelation, Speech Acts, Illocutionary Acts

GİRİŞ

Din felsefesi ile uğraşanların günümüzdeki en büyük çabalarından birisi doğrulama ilkesine karşı din dilinin anlamlılığının savunulması olmuş ve bu kapsamda analogik din dilinin kullanılmasından din dilinin kendisine özgü bir mantık inşa edilmesine kadar uzanan çeşitli çözümler üretilmiştir. Söz konusu probleme bir çözüm önerisi de analitik felsefe geleneğinin içinden, özellikle Oxford merkezli gündelik dil felsefesi filozofları tarafından getirilmiştir.¹

Doğrulama ilkesi, cümlelerin doğrulanabilir olup olmadıklarını değerlendirerek onları 'anamlı' ya da 'anlamsız' diye sınıflandırırken önce Wittgenstein dilin, doğrulamanın konusu olmayacak, birçok kullanıma sahip olduğunu ifade etmiş,² ardından Austin "bir şey söylemek bir şey yapmaktır" şeklinde özetlenebilecek söz edimleri³ yaklaşımını ortaya koymuştur. Biraz açacak olursak, bu yaklaşıma göre bir nikah memuru 'Sizleri karı-koca ilan ediyorum!' dediğinde bir evlilik kurumu oluşturmuş ve dolayısıyla bir şey söylemenin yanı sıra bir şey yapmış olmaktadır.

Düşünce tarihine bakıldığında söz edimleri yaklaşımının ilk izlerine Aristoteles'te rastlamak mümkündür. Ona göre her cümle deklaratif değildir. Örneğin, bir duanın, cümle olmakla beraber deklaratif olmadığından, doğru veya yanlış olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.⁴ Ne var ki, Aristoteles bugün anladığımız şekliyle söz edimlerinden bahsetmiş olmakla beraber onları felsefi açıdan işlevsiz görmüş ve retorik sanatının konusu olarak ele almıştır. Oysa, Austin söz edimlerinin önemini fark etmiş ve onlardan hareketle doğruluk ve anlamlı ile ilgili yeni bakış açıları geliştirmiştir.⁵

¹ James F. Harris, "Speech Acts and God Talk", *International Journal for Philosophy of Religion* 11/3 (1980), 167.

² L. Wittgenstein, *Felsefi Soruşturmalar*, çev. D. Kanıt (İstanbul: Totem Yayıncılık, 2006), 24.

³ Bk. J. L. Austin, *Söylemek ve Yapmak*, çev. R. Levent Aysever (İstanbul: Metis Yayınları, 2017).

⁴ Aristoteles, *Organon II: Önerme*, çev. Hamdi Ragıp Atademir (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996), 9.

⁵ Zeki Özcan, *Dil Felsefesi IV (Austin'de Eylemsel Paradigma)*, (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2020), 142-143.

Başlangıçta 'saptayıcılar' ve 'performatifler' olmak üzere iki sözcük türünü kabul eden Austin, daha sonra bu düşüncesini terk etmiş ve tüm sözcüklerin performatif olduğunu savunmuştur. Bu durumda, yani saptayıcı kategorisi reddedildiğinde, artık sözcükler için 'doğru' veya 'yanlış' ölçütlerinin kullanılma imkânı ortadan kalkmıştır.⁶

Austin ve sonrasında Searle'ün farklı sınıflandırmalar ortaya koyarak ele aldıkları söz edimlerinin genel olarak düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi şeklindeki başlıklar altında incelenmesi mümkündür. Düksöz edimi ile genellikle referans anlam yani 'söylenmiş olan şey'; edimsöz edimi ile niyetlenen anlam yani 'kastedilen (denilmek istenilen) şey'; etkisöz edimi ile de anlaşıl意思 anlam yani 'işitilen (anlaşıl意思) şey' kastedilir. Aynı şeyi ifade etmemekle birlikte, İslam düşüncesinde de, özellikle fıkıh alanında, "mantûk", "mefhum" ve "mecâz" gibi kavramlar kullanılarak benzer bir sınıflandırma yapılmış olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Biz bu çalışmada öncelikle Austin ve Searle'ün bakış açısından edimsöz edimlerini değerlendirip ardından vahiy bağlamında söz edimlerinin kullanım imkânını ve bununla bağlantılı olarak dil-dünya uyumunu ele almaya çalışacağız.

1. Edimsöz Edimleri

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki doğrulama ilkesinin aksine edimsöz edimleri söz konusu olduğunda cümleler doğru/yanlış olarak değil, başarılı/başarısız olarak değerlendirilirler. Bir cümlenin başarılı olmasının önündeki engellerin en önemlileri ise uzlaşımın olmaması, gerekli prosedürün tamamlanmamış olması, samimiyetsizlik ve yanlış anlamalar olarak sıralanabilir.⁷

Edimsöz edimlerinin nasıl sınıflandırılacağından bahsetmeden önce dikkate alınması gereken farklılıkları⁸ ele almak yerinde olacaktır. İlk olarak, edimin amacında farklılıklar olduğunu söylememiz gerekir. Örneğin, amacımız dinleyene bir şey yaptırmak olabileceği gibi kendimiz bir vaatte de bulunuyor olabiliriz. Ayrıca, kelimeler ile dünyanın uyumunun yönündeki farklılıklar da mutlaka dikkate alınmalıdır. Bazı edimsöz edimleri kelimeleri dünyaya uydurmayı amaçlarken, diğerleri dünyayı kelimelere uydurmayı hedefler.

Dahası, ifade edilen psikolojik durumlardaki farklılıklar ve edimsöz el amacın sunumundaki gücün farklılığı da bir sınıflandırmaya katkı sağlayabilir. Mesela, "... yapmayı öneriyorum/... yapmakta ısrar ediyorum" veya "Yemin ederim ki .../Öyle sanıyorum ki ..." aynı teklifi ya da saptamayı birbirinden oldukça farklı güçlerle ortaya koymayı mümkün kılar. Konuşan ile dinleyenin pozisyonlarındaki farklılıklar (komutan/er, emretmek/önermek) veya konuşmacı ve dinleyicinin ilgi/çıkarları ile

⁶ Özcan, *Dil Felsefesi IV (Austin'de Eylemsel Paradigma)*, 47-48.

⁷ J. L. Austin, "Performative Utterances", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 122-124.

⁸ John Rogers Searle, "A Taxonomy of Illocutionary Acts", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 142-144.

ilişkisindeki farklılıklar (övünme/dövünme, tebrik etme/başsağlığı dileme) da bize doğru bir sınıflandırma yapmak için uygun zemini sağlayacaktır.

Bunlara ek olarak, söylemin kalan kısmıyla olan ilişkilerdeki farklılıklar, önermesel içerikteki farklılıklar (tahmin-gelecek zaman, rapor-şimdiki/geçmiş zaman) ve daima söz edimi olması gereken edimler ile söz edimi olabilen ancak söz edimi olarak gerçekleştirilmesi şart olmayan edimler arasındaki farkların da doğru bir sınıflandırma oluşturulurken dikkate alınması gerekir.

Ayrıca, gerçekleştirilmesi için dil dışı bir kuruma ihtiyaç duyan edimler ile buna ihtiyaç duymayan edimler arasındaki farklılıklar da göz ardı edilmemelidir. Örneğin, suçlu ilan etme, savaş ilan etme vb. dil dışı bir kurumu gerekli kılar. Bir başka deyişle, savaş ilan etmek dil dışı bir kurumun varlığını gerekli kılar, dolayısıyla bir fakültenin dekanının bir ülkeye karşı savaş ilan etmesi gerekli prosedür tamamlanmış olmadığından 'başarılı' bir edimsöz edimi olarak değerlendirilemez.

Son olarak, içinde geçen edimsöz fiilin performatif bir kullanıma sahip olduğu edimler ile böyle olmayan edimler arasındaki farklılıklar ve edimsöz edimin gerçekleştirilme tarzındaki farklılıklara değinelim. Çoğu edimsöz fiilin edimsel (performatif) kullanımı vardır (söz vermek, emretmek vb.). Fakat bir kişi "övünüyorum" diyerek övünme edimini gerçekleştiremez. 'Duyurmak' ve 'sır vermek' ise amaç bakımından değil ama tarz bakımından farklıdır.

Bu farklılıkları da dikkate alan Searle, Austin'in sınıflandırmasını eleştirmiş ve edimsöz edimleri yeni bir yaklaşım ile sınıflandırmıştır. Austin'e göre hüküm belirticiler, erk belirticiler, sorumluluk yükleyiciler, davranış belirticiler ve serimleyiciler şeklinde adlandırılacak beş çeşit edimsöz edimi vardır.⁹ Hüküm belirticilere örnek olarak bir hâkimin hüküm vermesi gösterilebilir. Erk belirticiler ise bir gücün kullanılmasını içerirler ve en belirgin örnekleri arasında 'atama yapmak', 'emretmek' ve 'tavsiyede bulunmak' sayılabilir. 'Söz vermek' ve 'vaatte bulunmak' sorumluluk yükleyici edimsöz edimlerinin en yaygın örnekleridir. Davranış belirticiler (özür dilemek, tebrik etmek vb.) genellikle toplumsal davranışla ilgiliyken, serimleyiciler (savunuyorum, farz ediyorum vb.) daha çok sözcelerin akıl yürütmede hangi zemine oturduğunu belirtirler.¹⁰

Austin'in bu sınıflandırmasına karşın Searle'ün edimsöz edimleri sınıflandırması şu şekilde özetlenebilir:

1. İddialar, savlayıcılar (assertives): Bir şeyin olgu olduğunu, ifade edilen önermenin doğru olduğunu gösterirler. Uyumun yönü 'kelime-dünya' şeklindedir. İfade edilen psikolojik durum inançtır. İleri sürmek, ısrar etmek, varsaymak, yemin etmek fiilleri kullanıldığında inancın derecesi farklılık gösterebilir, ancak söz konusu durumun bir rica olmadığı açıktır.

⁹ Austin, *Söylemek ve Yapmak*, çev. R. Levent Aysever, 162.

¹⁰ Austin, *Söylemek ve Yapmak*, çev. R. Levent Aysever, 162-163.

2. Yönlendiriciler (directives): Dinleyiciye bir şey yaptırmayı amaçlarlar. 'Önermek' ve 'davet etmek' ılımlı örnekler iken 'ısrar etmek' daha serttir. Uyumun yönü 'dünya-kelime' şeklindedir. İçtenlik koşulu 'istemektir'.

3. Vaatler (commissives): Konuşmacının gelecekte bir şey yapacağını gösteren edimsözel edimlerdir. Uyumun yönü 'dünya-kelime' şeklindedir. İçtenlik koşulu 'niyet'tir.

4. Dışa vurumlar (expressives): Bu sınıfın edimsözel amacı bir koşul altında psikolojik durumu ifade etmektir (teşekkür etmek, tebrik etmek, özür dilemek vb.). Ne dünyayı kelimelere ne de kelimeleri dünyaya uydurmak söz konusudur.

5. Beyan, ilan etme (declaration): Önermenin içindeki durum edimsözel edim ile gerçekleştirilir (başkan olarak atamak, savaş ilan etmek vb.). Dünyayı kelimelere veya kelimeleri dünyaya uydurmaktan ziyade ikisini birden yaptıkları söylenebilir. İçtenlik koşulu yoktur. Beyanların veya ilan etmelerin bir kısmı 'savlayıcı beyanlar' olarak adlandırılabilir. Onların savlayıcılarla ortak yönü bir içtenlik koşuluna sahip olmalarıdır. Örneğin, bir hâkim mantiken yalan söyleyebilir, oysa savaş ilan eden bir kişinin, bunu yaparken yalan söylemesi mümkün değildir.¹¹

Bu noktada dolaylı edimsöz edimlerinden de bahsetmek istiyoruz fakat konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı için uzlaşım ve konuşmada iş birliği hususlarına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Çünkü, özellikle uzlaşım edimsöz edimlerinin anlamlılığının teminatı olarak görülebilir.¹²

Dilde uzlaşımı, doğal ve yapay anlam ayrımını yapmadan ele almak çok mümkün değildir. Şu iki örnek bu konuda aydınlatıcı olacaktır:

a- Şu dumanın yükselmesi orada ateş olduğu anlamına geliyor.

'Şu dumanın yükselmesi orada ateş olduğu anlamına geliyor ama orada ateş yok.' denilemez, çünkü bu örnekte 'x p anlamına gelir.' ve 'x p anlamına gelir.' p'yi gerektirir.

b- Şu ambulansın sireninin çalması içinde hasta olduğu anlamına geliyor.

Bu örnekte ise 'x p anlamına gelir.' ve "x p anlamına gelir." p'yi gerektirir" denilemez. Dolayısıyla, a cümlesi doğal anlam, b cümlesi ise yapay anlam içerir.¹³ Yapay anlam ise bir uzlaşım olmadan iletilemez. Uzlaşımın bazı davranışların bireysel olmaktan toplumsal olmaya dönüşmesi olduğu söylenebilir. Uzlaşımın sonucunda ise toplumda bir davranış düzenliliği oluşur, ki bu dil için de geçerlidir.¹⁴ Ayrıca, bir uzlaşımın ürünü olan öğelerin kullanılabilmesi öğrenilmeleri ile mümkün olur.¹⁵

¹¹ Searle, "A Taxonomy of Illocutionary Acts", 147-151.

¹² Atakan Altınörs, *Anlam, Doğrulama ve Edimsellik: Austin Üzerine Bir İnceleme* (Bursa: Alfa Yayınları, 2001), 60.

¹³ Herbert Paul Grice, "Meaning", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 85-86.

¹⁴ Arda Denkel, *Anlaşma: Anlatma ve Anlama*, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981), 69.

¹⁵ Denkel, *Anlaşma: Anlatma ve Anlama*, 8.

İletişimdeki uzlaşmaları uzlaşım öncesi iletişimi temel düzeyde inceleyerek açıklayabiliriz.¹⁶ Bir konuşmacının x söylemi ile bir muhatap ile uzlaşım öncesi bir iletişimi başarıyla gerçekleştirdiğini düşünelim. Konuşmacının x söylemi ile p anlamını vermeye niyetli olduğunu ve iletişim başarısını sağladığını varsayalım. Aynı konuşmacı aynı muhatap ile aynı iletişim problemini yaşarsa hem konuşmacı hem de muhatap tarafından bilinen konuşmacının x söylemi ile p 'yi anlatıyor olduğu gerçeği konuşmacıya x ifadesini kullanmak, muhataba ise x 'i p diye yorumlamak için bir sebep sunar.¹⁷ Sonuç olarak, bu süreçler tekrar ettiğinde ortaya bir uzlaşım çıkar ve muhtemelen tekrarlandığı ölçüde yaygın bir uzlaşım dönüşür.

Ayrıca, bir ifadenin sahibinin niyetiyle ilgili şüphe söz konusu olduğunda dil açısından veya başka açılardan bağlama bakılabilir. Alternatiflerden hangisinin uygun olduğu, ifadenin sahibinin başka ne söylediğine veya yaptığına bakılarak ya da ifadenin sahibinin açıkça sahip olduğu amaca bakılarak belirlenebilir.¹⁸ Unutulmamalıdır ki, bir konuşmacı yorumlanmasına niyetlendiği şekilde yorumlanırsa anlaşılabilir olur.¹⁹ Bu bağlamda yorum üretmeye yardımcı olabilecek bir yaklaşım da Grice tarafından geliştirilmiş olan, konuşmada iş birliği prensibidir. Bu prensibi şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Nicelik: Katkını gerektiği kadar bilgilendirici bir şekilde yap, katkı gerektiğinden fazla bilgilendirici yapma. Örneğin, eğer bir kek yapıyor ve bunun için dört yumurtaya ihtiyaç duyuyorsam bana iki veya altı yumurta verilmemelidir.

2. Nitelik (Doğru olanı katkı olarak sun.): Yanlış olduğuna inandığın şeyi söyleme, yeterli delilin olmayan şeyi söyleme. Örneğin, kek yaparken şeker ihtiyacım varsa tuz, kaşığa ihtiyacım varsa çatal verilmemelidir.

3. İlişki (Konuya uygun konuş.) Örneğin, eğer bir kekin malzemelerini karıştırıyorsam bana iyi bir kitap uzatılmasını beklemem.

4. Tavrı (Anlayışlı ol.): Anlaşılmaz ifadelerden kaçın, belirsizlikten kaçın, kısa ve öz konuş ve düzenli ol. Örneğin, ne tür bir katkı sunulduğu net bir şekilde ortaya konulmalı ve katkı uygun bir tavırla sunulmalıdır.²⁰

Açıkça ifade etmek gerekir ki nitelik koşulu gerçekleşmedikçe diğer koşulların değerlendirilmesi gereksizdir.²¹ Ayrıca, yukarıdaki koşulların yanı sıra estetik, sosyal ve ahlaki koşullardan da söz etmek mümkündür.²² (Nezakət, diksiyon vb.)

¹⁶ Peter Frederick Strawson, "Meaning and Truth", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 106.

¹⁷ Strawson, "Meaning and Truth", 106.

¹⁸ Grice, "Meaning", 90.

¹⁹ Donald Davidson, "A Nice Derangement of Epitaphs", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 467.

²⁰ Herbert Paul Grice, "Logic and Conversation", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 159-160.

²¹ Grice, "Logic and Conversation", 159.

²² Grice, "Logic and Conversation", 159.

Grice'a göre konuşmada iş birliğinin birtakım koşulları vardır. Buna göre, nihai hedefler farklı olabilir, ancak katılımcıların ortak bir anlık amacı olmalıdır. Ayrıca, katılımcıların katkıları uyum içinde olmalı ve süreç her iki taraf sonlandırmaya karar verinceye kadar devam etmelidir.²³ Özetle, iletişimin merkezinde olan hedefi önemseyen herhangi bir kişinin bir karşılıklı konuşmaya ilgi duyması ancak konuşmanın iş birliği prensibine genel bir uyum içerisinde sürdürüldüğü varsayıldığında beklenmelidir.²⁴

Konumuza dönecek olursak, Searle edimsöz edimleri için yeni bir sınıflandırma oluşturmanın yanında, uzlaşım ve iş birliği prensipleri de dikkate alındığında daha iyi anlaşılabilir bir başka söz ediminden bahsetmektedir: Dolaylı edimsöz edimleri.

Dolaylı edimsöz edimlerini tespit edebilmek için gerekli olan tahliller adım adım şu şekilde özetlenebilir:

A: Bu gece sinemaya gidelim. (1)

B: Ders çalışmam gerekiyor. (2)

(1) cümlesi anlamı ile bir teklif ortaya koyarken, (2) cümlesi bu teklifi geri çevirmekte, ancak bunu literal anlamı ile gerçekleştirmemektedir. (2) cümlesinin literal anlamından öte bir şey ifade ettiğini nasıl anlayabiliriz? Bir başka deyişle, A (2) cümlesinin bir reddetme olduğunu nasıl anlamakta, B'nin söz konusu cümlelerin bir reddetme anlamına gelmesine niyetlenmesi nasıl mümkün olmaktadır?

(2) cümlesindeki birincil edimsöz edimi literal değilken, ikincil edimsöz edimi literaldir. Literal olmayan birincil edimsöz edimi on adımdan oluşan bir analiz ile tespit edilebilir:

1. Adım: B'ye bir teklifte bulundum, o ise ders çalışmak zorunda olduğunu bildiren bir beyanda bulundu.

2. Adım: B'nin diyalogda iş birliği içinde olduğunu kabul ediyorum, dolayısıyla onun ifadesi konuyla ilgili olduğu niyetiyle ortaya konulmuştur.

3. Adım: Bu durumda uygun cevap kabul, ret, başka bir teklif vb. olmalıdır.

4. Adım: B'nin cümlesi bunlardan birini literal olarak karşılamıyor, dolayısıyla duruma uygun değildir. (1. ve 3. adımlardan çıkarım)

5. Adım: Bu yüzden B söylediğinden daha fazlasını demek istiyor olmalıdır. (2. ve 4. adımlardan çıkarım)

6. Adım: Açıktır ki ders çalışmak uzunca zaman alan bir iştir. Aynı şekilde sinemaya gitmek de zaman alan bir etkinliktir.

7. Adım: Dolayısıyla B bir akşam hem sinemaya gidip hem de ders çalışamaz. (6. adımdan çıkarım)

²³ Grice, "Logic and Conversation", 160.

²⁴ Grice, "Logic and Conversation", 160-161.

8. Adım: Bir teklifin kabul edilmesindeki ön koşullardan birisi önermesel içeriğin koşulundaki yüklemi gerçekleştiribilme yeterliliğine sahip olmaktır.

9. Adım: Bu yüzden B'nin muhtemelen teklifi kabul edemeyeceği sonucunu ortaya koyan bir şey söylediğini biliyorum. (1., 7. ve 8. adımlardan çıkarım)

10. Adım: Böylece onun birincil edimsözel amacı muhtemelen teklifi reddetmektir.

Bu sonuç muhtemeldir, çünkü B'nin cevabı şöyle de olabilir:

B: Ders çalışmam gerekiyor, ama yarın da çalışabilirim.²⁵

Dolaylı edimsöz edimleri ile birlikte edimsöz edimleri ana hatlarıyla ele almış olduk. Bu aşamada değerlendirilmesi gereken husus, vahiy bağlamında edimsöz edimlerinin kullanımı ve özellikle Searle'ün ortaya koymuş olduğu sınıflandırma çerçevesinde dil-dünya uyumunun yönü olmalıdır.

2. Vahiy ve Dil-Dünya Uyumunu

'Tanrı'nın insanlara dil veya evren vasıtasıyla kendisini veya mesajını bildirmesi'²⁶ veya 'Allah'ın mesajını Cebraile aracılığıyla peygamberlerine iletmesi'²⁷ şeklinde tanımlanabilecek olan vahyin, 'genel' ve 'özel' şeklinde sınıflandırılması mümkündür.²⁸ Ayrıca, vahyin içeriği dikkate alındığında 'önermesel' ve 'önermesel olmayan (kişi merkezli)' vahiy anlayışları da söz konusudur. Biz bu çalışmada 'vahiy' kavramını 'Tanrı'nın insanlara belirli hakikatleri kutsal metinler vasıtasıyla önerme formunda iletmesi'²⁹ şeklinde açıklanabilecek olan 'önermesel' ve 'özel' vahiy anlamında kullanmaktayız.

Farklı vahiy modellerini benimseyenler vahyin tarihî olaylar veya fiziki dünyaya ait olgularla ilgili bilgi verip vermediğine dair bir soruya müspet veya menfi cevap verebilirler. Örneğin, vahyin bu konularda bir bilgi kaynağı olduğunu, vahiy ile seküler bilgi alanının birbirinden tamamen farklı olduğunu savunmak mümkündür.³⁰ Ne var ki, vahiyde tarihî bilgilere yer verilmiş olması onu bir tarih metnine dönüştürmez.³¹

²⁵ John Rogers Searle, "Indirect Speech Acts", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 169-171.

²⁶ Charles Taliaferro – Elsa J. Marty, *A Dictionary of Philosophy of Religion* (New York: The Continuum International Publishing Group, 2010), "Revelation", 199.

²⁷ İsmail Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), "Vahiy", 676.

²⁸ Recep Kılıç, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2004), 23-30.

²⁹ John H. Hick, *Philosophy of Religion* (New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1973), 51-53.

³⁰ Kılıç, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, 148.

³¹ Şehmus Demir, *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2019), 135.

Ayrıca, vahyin salt olgusal içeriğe sahip olduğunun iddia edilmesi bir doğrulama problemini de beraberinde getirecektir. Frege'nin bir örneği ile bu durumu daha iyi açıklayabiliriz:

Bir komutan bir savaşın sonuna doğru destek kuvvetlerinin geliyor olmasından memnuniyet duyduğunda, onun memnuniyeti ikna olmuş olmasından kaynaklanır. Kandırılmış olsa, inancını koruduğu sürece, daha az memnun olmaz. Oysa destek kuvvetleri gerçekten geliyor olsalar bile, o komutanın, destek kuvvetlerinin geliyor olduğu inancına varmadıkça, mutlu olması mümkün değildir.³²

Bu örnekten hareketle, bir insanın duygusal durumunun herhangi bir olgusal gerçekliğe doğruluğundan bağımsız olarak inanmasına bağlı olduğu düşünülebilir. Hatta, inancını sürdürdüğü müddetçe bir doğrulama probleminin olmayacağı da söylenebilir. Ancak, bahse konu olan olgusal durumun yanlışlanması durumunda, sürdürülebilecek herhangi bir inancın imkânı ortadan kalkmış olur.

Dahası, bir alet olmaktan öte, ilahî inisiyatifin bir yansıması olarak değerlendirilebilecek vahiy, ilahî bir faaliyet olarak insanlarla iletişim kurmayı ve onları belirli bir tutum takınmaya yöneltmeyi amaçlar.³³ Örneğin, İslam vahyi açısından bakıldığında, ilk indirilen ayetlerin özellikle üzerinde durduğu konuların şunlar olduğu söylenebilir:

1. Allah'ın birliği, mutlak kudreti ve iyiliği
2. Ahiret inancı
3. İnsanların Allah'a ibadet etmesinin gerekliliği
4. İnsanların dosdoğru olmasının gerekliliği
5. Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğu³⁴

Zikredilen bu konulara eklemeler yapılabileceği gibi bir kısmını listeden çıkarmak da mümkündür. Ancak, Tanrı'nın sıfatlarına dair malumat ve getirilen mesajın doğruluğunu ortaya koymak üzere mesajı getirenin Tanrı'nın elçisi olduğu mutlaka vahyin içeriğinde bulunmalıdır. Zira, 'vahyin imkânı' felsefi bir problem olarak ele alınabilirse de etraflıca bir araştırmadan sonra ortaya konulabilecek şey 'vahyin imkânı' değil, 'Tanrı'nın zâti fiillerinin doğasının O'nun vahyi olmaksızın kavranabilmesinin imkânsızlığı' olacaktır.³⁵ Sonrasında ise inananların bir tutum takınmaya davet edilmesi gerektiği açıktır. Alınan bir mesaja dayalı bir tutum belirlemek ise değerler ihtiva eden, normatif bir dilin araç olarak kullanılmasıyla söz konusu olabilir, ki din bir değer koyma tarzı³⁶ olarak değerlendirilecek olursa bu sonuç kaçınılmazdır. Zira, genel bir kabul olarak denilebilir ki 'Bilim açıklar, felsefe

³² Gottlob Frege, "On Sense and Nominatum", *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 192.

³³ W. Montgomery Watt, *Modern Dünyada İslâm Vahyi*, çev. Mehmet S. Aydın (Ankara: Hülbe Yayınları, 1982), 24-25.

³⁴ Watt, *Modern Dünyada İslâm Vahyi*, çev. Mehmet S. Aydın, 71.

³⁵ Austin Farrer, "Revelation", *Faith and Logic*, ed. Basil Mitchell, (London: George Allen & Unwin Ltd., 1958), 99.

³⁶ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi* (İzmir: İzmir İlâhiyat Vakfı Yayınları, 2012), 6.

düşündürür, din anlam yükler.' Örneğin, Swinburne'e göre Tanrı vahiy yoluyla insanlara dört farklı konuda emirlerini iletir:

1. Tanrı bizleri kendisinin de herhangi bir istisna uygulamadığı zorunlu bir ahlâki hakikat hakkında bilgilendirir ve onu gerçekleştirmemizi emreder.
2. Tanrı bizleri zorunlu bir ahlâki hakikat hakkında bilgilendirir ve kendisi aksini bildirmediği onu gerçekleştirmemizi emreder.
3. Tanrı tüm insanlara kendi emri olmadıkça zorunlu olmayacak bir şeyi tüm zamanlarda geçerli olacak şekilde emreder.
4. Tanrı bir grup insana kendi emri olmadıkça zorunlu olmayacak bir şeyi belirli bir zaman dilimi içerisinde geçerli olacak şekilde emreder.³⁷

Bu noktada bir Euthyphro tartışmasına girişmek niyetinde değiliz, ancak Swinburne tarafından ortaya konulan bu sınıflandırmaya göre Tanrı, insanın akıl yoluyla keşfedebileceği bazı zorunlulukları bildirdiği gibi, Tanrı tarafından emredilmediği sürece aslında zorunlu olmayacak şeyler de vardır.

O halde, vahyin içeriği değerlendirildiğinde olgusal içeriklerle birlikte değer bildiren ifadelerin bulunduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu çalışmanın amacı açısından bir tespit yapmak adına vahyin içeriğinin edimsöz edimleri sınıflandırmasında hangi zemine oturduğunu belirlemek önemlidir. Çünkü, özellikle Searle tarafından oluşturulmuş olan sınıflandırma çerçevesinde kelimelerle dünyanın uyum yönü, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur. Bundan sonra 'dil-dünya uyumu' şeklinde ifade edeceğimiz bu yaklaşımı bir örnekle açıklamak işimizi kolaylaştıracaktır:

Elinde bir listeye alışverişe giden bir adam düşünün. Listesine göre alışveriş yaparken, onu takip eden bir dedektif ise adamın aldıklarını bir kâğıda yazmaktadır. Burada adamın yaptığı şey dünyayı kelimelere uydurmaktır. Dedektif ise kelimeleri dünyaya uydurmaya çalışmaktadır. Her ikisi de eve döndüklerinde bir hata yaptıklarını fark etmiş olsunlar. Örneğin, dedektif listesine yumurta yazmış olduğu halde adamın yumurta değil, peynir aldığını hatırlasa yapacağı şey bellidir: yumurtayı silip, yerine peynir yazmak. Oysa adam yumurta alması gerekirken peynir aldığını fark etse, listedeki yumurtayı silip yerine peynir yazmakla sorunu çözmüş olamaz.³⁸

Örnekten de anlaşılacağı üzere, dil-dünya uyumunun yönüne bağlı olarak bu uyumu gerçekleştirmeye katkı sağlamak veya uyumsuzluk söz konusu olduğunda bunu gidermek adına iki seçenek vardır. Böyle bir durumda ya dünyaya uydurmak için dil düzeltilmelidir ya da dile uydurmak üzere dünya düzeltilmelidir. Dolayısıyla, vahyin taşıdığı mesajın edimsöz edimleri sınıflarından hangisine uygun olduğunu belirlemek yapılması gereken ilk iştir. Searle'ün sınıflandırmasından örnek verecek olursak, bir ifadenin olgusal bir iddia olduğu düşünülüyorsa, bu ifade açısından uyum

³⁷ Richard Swinburne, *Revelation: From Metaphor to Analogy* (New York: Oxford University Press, 2007), 92.

³⁸ G. E. M. Anscombe, *Intention* (Oxford: Basil Blackwell, 1976), 56.

yönü dil-dünya şeklinde olmalıdır. Oysa, yönlendirici olduğu kabul edilen bir ifade söz konusu olduğunda uyumun yönü dünya-dil şeklinde olur. Bu sınıflandırmada yapılacak bir hatanın dünyayı düzeltmek gerekirken dili gözden geçirmeye, dili gözden geçirmek gerekirken ise dünyayı düzeltmeye kalkışmakla nihayete ereceği açıktır.

Vahiy merkezli düşünüldüğünde aslında hangi ifadelerin hangi edimsöz edimi sınıfına dâhil edilebileceği rahatça tespit edilebilir. Daha açık ifade etmek gerekirse, en azından yönlendirici cümleleri tespit etmek çok zor değildir. Ne var ki, bu noktada bir seçeneği daha dile getirmek istiyoruz: Acaba deskriptif cümlelerden oluşan öncüllerden değer bildiren bir sonuç çıkarılabilir mi? Örneğin, “*Kendisine o âmâ geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü.*”³⁹ ayetleri görünüşte olgu ifade etmektedir. Ancak, acaba ayetlerin indirildiği zaman diliminde bu olaya bizzat şahit olmuş insanlara ve vahyin iniş sürecinin sonrasındaki zaman dilimlerinde vahye muhatap olanlara olayı olduğu gibi aktarmanın ötesinde bir fonksiyon söz konusu olabilir mi? Öyle bir fonksiyonun olmadığını ifade etmek, anlatılan olayın sonraki insanlar için bir mana ve mesaj içermediği anlamına gelir ki bunu kabul etmek hayli güçtür. Elbette ki ayetleri yorumlamaya kalkışarak haddimizi aşacak değiliz. Biz sorumuza dönelim ve yukarıdaki soruyu farklı bir biçimde ifade edelim: Olgusal iddialardan oluşan öncüllerden yönlendirme içeren bir sonuç çıkarılabilir mi? Searle bu soruya olumlu cevap veriyor ve aşağıdaki örnek ile tezini destekliyor:

1. A “B’ye olan borcumu ödeyeceğime söz veriyorum.” cümlesini sarf etti.
2. A B’ye olan borcunu ödeyeceğine söz verdi.
3. A kendisini B’ye olan borcunu ödeme zorunluluğu altına soktu.
4. A B’ye olan borcunu ödeme zorunluluğu altındadır.
5. A B’ye olan borcunu ödemelidir.⁴⁰

Açıkça görülüyor ki, Searle ‘... etti.’ şeklindeki olgusal içerikli bir öncülden hareket ederek, üstelik arada değer bildiren bir öncül kullanmaksızın, ‘...melidir.’ şeklinde biten, yani değer bildiren bir sonucun elde edilebileceğine işaret ediyor. Buradaki yaklaşımı şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Klasik bakış açısı kurumsal olguları hesaba katmakta başarılı değildir.
2. Kurumsal olguların varlığı kurucu kurallar sistemleri dâhilinde mümkündür.
3. Bu sistemler zorunluluk, vaatler, sorumluluklar vb. ile ilgilidir.
4. Bu sistemler içerisinde “...dır.” şeklindeki ifadelerden “...melidir.” çıkarılabilir.⁴¹

³⁹ *Kur’an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), Abese 80/1-2.

⁴⁰ John Rogers Searle, “How To Derive ‘Ought’ from ‘Is’”, *The Philosophical Review* 73 (January 1964), 44.

⁴¹ Searle, “How To Derive ‘Ought’ from ‘Is’”, 57.

Yukarıda da belirtildiği gibi kurumsal olguların varlığını mümkün kılan aslında kurucu kuralların varlığıdır. Ayrıca, bir dilin semantiği bir kurucu kurallar sistemi dizisi olarak düşünülebilir ve edimsöz edimleri ise bu kurucu kurallara uygun olarak gerçekleştirilen edimlerdir.⁴² Bu konuyu biraz açmak gerekirse; Kant'ın da çok önceden işaret ettiği gibi,⁴³ kurallar “düzenleyici” ve “kurucu” olarak sınıflandırılabilir. Kendisinden önce var olan davranışları düzenleyen kurallara “düzenleyici kurallar” denir. Örneğin, görgü kuralları. Bazı kurallar ise düzenleyici olmaktan öte, yeni davranışlar yaratır veya tanımlarlar. Bunlara “kurucu kurallar” denilebilir. Örneğin, futbolun kuralları. İlkinde davranışlar kurallardan bağımsız olarak var olabilirken, ikincisinde bu mümkün değildir.⁴⁴ Düzenleyici kurallar karşımıza genellikle emir kipi ile çıkarken kurucu kurallar betimleyici olabilir.⁴⁵ ‘Hapşırırken ağzını kapa!’ ve ‘Şah tehdit altındayken bu tehditten kaçamayacak durumdaysa mat olur.’ bu duruma birer örnek olarak verilebilir.

Meseleyi vahiy bağlamında ele alacak olursak, belki herhangi belli bir vahyin kurucu kurallar ihtiva ettiğini söylemek zor olabilir, zira tüm vahiyler, aynı temel prensiplere ve kurucu kurallara dayanır. Ancak, vahyi genel manada değerlendirdiğimizde insanlara özellikle dine ait kurumsal olguları ilettiği, dolayısıyla kendi kurucu kurallarına sahip olduğu söylenebilir. Bu yüzden, yüzeysel olarak bakıldığında olgusal bir içeriği aktarıyormuş gibi görünen ifadelerin, aslında söz konusu olgusal içeriklerin yanı sıra normatif bir değer taşıdığı ve ‘yönlendirici edimsöz edimi’ olarak değerlendirilebileceği üzerinde dikkatle durulması gereken önemli bir husustur. Bu durumu önemli kılan şey ise, böyle bir tespitin yapılmasının edimsöz edimleri bağlamında dil-dünya uyumunun yönünü değiştirecek olmasıdır.

Örneğin, Tebbet Sûresinin “*Ebû Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi, ne de kazandı.*”⁴⁶ mealindeki ilk iki ayeti kısmen dışavurum (lanetlemeden dolayı) kısmen de savlayıcı (tarihsel olarak yaşanmış bir olayı naklettiği için) edimsöz edimi grubunda değerlendirilebilir. Bu durumda, dışavurum açısından bir dil-dünya ilişkisinden söz edilemeyecek, savlayıcı söz edimleri bağlamında ise uyumun yönü dil-dünya şeklinde olacaktır. Ne var ki, özellikle ikinci ayeti merkeze alarak, yönlendirici edimsöz edimleri ekseninde bir değerlendirme yapılacak olursa, bu kez uyumun yönü dünya-dil şeklinde gerçekleşecektir. Bir başka deyişle, vahyin muhatabı, tarihte yaşamış bir kişi ve onun başına gelenlerle ilgili malumat edinmiş olmaktan öte, ‘dünyada kazanılan ve hakikatte insana bir faydası olmayan mallara karşı doğru bir tutum geliştirme’ şeklinde ifade edebileceğimiz bir

⁴² Searle, “What Is a Speech Act?”, 132.

⁴³ Immanuel Kant, *Critique of Pure Reason* çev. ve ed. Paul Guyer, Allen W. Wood (New York: Cambridge University Press, 2000), 520.

⁴⁴ John Rogers Searle, “What Is a Speech Act?”, *The Philosophy of Language*, ed. Aloysius Patrick Martinich, (New York: Oxford University Press, 1996), 131.

⁴⁵ John R. Searle, *Söz Edimleri*, çev. R. Levent Aysever (Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000), 105.

⁴⁶ Tebbet 111/1-2.

yönlendirmeye maruz kalmış ve bu anlamda dünyayı dile uydurmak gibi bir sorumluluk yüklenmiş olacaktır.

Keza, ana hatlarıyla kıyamet günü ve sonrasında yaşanacakları anlatan İnfîtâr Sûresi, ortaya bir sav koyan edimsöz edimi grubunda değerlendirilecek olursa, bir başka ifade ile yalnızca kıyamet ve sonrasında olacakları betimlediği kabul edilirse, bahsettiğimiz uyumun yönü dil-dünya şeklinde gerçekleşir. Bu durumda, her ne kadar dil-dünya şeklinde ifade etsek de uyumun yönü aslında dilden, kıyametten sonra gerçekleşeceği bildirilen olaylar silsilesine doğru olacaktır ki bu uyumun test edilmesi dahi, eskatolojik doğrulama ilkesini⁴⁷ bir yana bırakacak olursak, mümkün değildir. Dolayısıyla bu yorum bizlere inanmak ve inanmamak gibi iki seçenek sunmaktadır. Halbuki, bu sûreyi, özellikle aynı sûrenin kıyametten sonra kimsenin bir başkasına faydasının olmayacağını ve hükmün yalnızca Allah'a ait olacağını bildiren son ayetinden⁴⁸ hareketle, vahyin kurucu kuralları bağlamında yönlendirici edimsöz edimi grubunda değerlendirmek mümkündür. Bu kez, dünya-dil şeklinde bir uyum yönüyle beraber, insanın kendi imkanları çerçevesinde etken bir özne olduğu bu dünyada yapıp ettiklerinin, tamamen edilgen olacağı hesap gününde neyle karşılaşacağını belirleyeceği söylenebilir. Dolayısıyla insana, ahiret gününü bekleyip durmak yerine, henüz imkânlarını kaybetmemişken bu dünyada faal olması gerektiği yolunda bir yönlendirmede bulunduğu rahatlıkla ifade edilebilir. İslam inancına göre insanın ölümünden sonra amel defterinin kapanmamasını sağladığı kabul edilen işlerin⁴⁹ de insanın hayattayken yaptıkları ile ilgili olması bu yaklaşımı desteklemektedir.

SONUÇ

Çalışmamızda, edimsöz edimlerinin vahiy bağlamında uygulanabilme imkânıyla birlikte, vahyin içeriğinin hangi edimsöz edimi sınıfına dahil edilebileceğini ve bu bağlamda dil-dünya uyumunun yönünün nasıl şekilleneceğini ele almış olduk. Değerlendirmemize göre, bir ifadeyi olgu ifade eden bir edimsöz edimi veya yönlendirici bir edimsöz edimi olarak kabul etmek, özellikle dil-dünya uyumunun yönü açısından önemli farklılıklar ortaya çıkarmaktadır.

Daha açık ifade etmek gerekirse, özellikle önerme merkezli olduğu kabul edilen bir vahyin içeriği olgu ifadesi olarak yorumlandığı ölçüde uyum yönü dil-dünya şeklinde olacaktır. Böyle bir durumda, örneğin pozitif bilimlerin de konusu olan deskriptif ifadeler karşısında, vahyin muhatabı bilimsel gelişmeler ışığında dünyayla ilgili bir gözlemci, vahiyle ilgili olarak ise bir yorumcu olarak kalacaktır. Oysa, vahyin içeriği yönlendirici edimsöz edimleri sınıfına dahil edildiği oranda uyum yönü dünya-dil şeklinde olacaktır, ki bu vahyin muhatabı açısından bir paradigma değişikliği

⁴⁷ Hick, *Philosophy of Religion*, 90-92.

⁴⁸ el-İnfîtâr 82/19.

⁴⁹ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-şâhîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1412/1991), "Vasiyyet", 1631.

anlamına gelecektir. Bu kez bir yorumcu veya gözlemci olmanın yerini dünyayı dile uygun hale getirmek üzere harekete geçmeyi gerektiren bir yaklaşım alacaktır.

Sonuç olarak, amaçların doğru bir biçimde ortaya konulması durumunda beklenen sonuçların alınabileceği düşüncesinden hareketle, herhangi bir indirgemeci tavrı da dışarıda bırakarak, bahsettiğimiz edimsöz edimi sınıflarının vahiy bağlamında kullanılabilmesinin vahyin muhatabının geliştireceği tutumu belirleme noktasında büyük bir etkisinin olacağı açıktır.

KAYNAKÇA

- Altınörs, Atakan. *Anlam, Doğrulama ve Edimsellik: Austin Üzerine Bir İnceleme*. Bursa: Alfa Yayınları, 2001.
- Anscombe, G. E. M.. *Intention*. Oxford: Basil Blackwell, 1976.
- Aristoteles. *Organon II: Önerme*. çev. Hamdi Ragıp Atademir. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.
- Austin, J. L.. "Performative Utterances". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 120-129. New York: Oxford University Press, 1996.
- Austin, J. L.. *Söylemek ve Yapmak*. çev. R. Levent Aysever. İstanbul: Metis Yayınları, 2017.
- Aydın, Mehmet S.. *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlâhiyat Vakfı Yayınları, 2012.
- Davidson, Donald. "A Nice Derangement of Epitaphs". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 465-475. New York: Oxford University Press, 1996.
- Demir, Şehmus. *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2019.
- Denkel, Arda. *Anlaşma: Anlatma ve Anlama*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981.
- Farrer, Austin. "Revelation". *Faith and Logic*. ed. Basil Mitchell. 84-107. London: George Allen & Unwin Ltd., 1958.
- Frege, Gottlob. "On Sense and Nominatum". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 186-198. New York: Oxford University Press, 1996.
- Grice, Herbert Paul. "Logic and Conversation". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 156-167. New York: Oxford University Press, 1996.
- Grice, Herbert Paul. "Meaning". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 446-455. New York: Oxford University Press, 1996.
- Harris, James F.. "Speech Acts and God Talk". *International Journal for Philosophy of Religion* 11/3 (1980), 167-183.
- Hick, John H.. *Philosophy of Religion*. New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1973.
- Kant, Immanuel. *Critique of Pure Reason*. çev. ve ed. Paul Guyer, Allen W. Wood. New York: Cambridge University Press, 2000.

- Karagöz, İsmail. *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Kılıç, Recep. *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2004.
- Kur'an-ı Kerim Meâli. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. el-Câmi'u's-şâhîh. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1412/1991.
- Özcan, Zeki. *Dil Felsefesi IV (Austin'de Eylemsel Paradigma)*. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2020.
- Searle, John R.. *Söz Edimleri*. çev. R. Levent Aysever. Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.
- Searle, John Rogers. "A Taxonomy of Illocutionary Acts". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 141-155. New York: Oxford University Press, 1996.
- Searle, John Rogers. "Indirect Speech Acts". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 168-181. New York: Oxford University Press, 1996.
- Searle, John Rogers. "What Is a Speech Act?". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 130-140. New York: Oxford University Press, 1996.
- Searle, John Rogers. "How To Derive 'Ought' from 'Is'". *The Philosophical Review* 73 (January 1964), 43-58.
- Strawson, Peter Frederick. "Meaning and Truth". *The Philosophy of Language*. ed. Aloysius Patrick Martinich. 104-114. New York: Oxford University Press, 1996.
- Swinburne, Richard. *Revelation: From Metaphor to Analogy*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Taliaferro, Charles – Marty, Elsa J.. *A Dictionary of Philosophy of Religion*. New York: The Continuum International Publishing Group, 2010.
- Watt, W. Montgomery. *Modern Dünyada İslâm Vahyi*. çev. Mehmet S. Aydın. Ankara: Hülbe Yayınları, 1982.
- Wittgenstein, L.. *Felsefi Soruşturmalar*. çev. D. Kavit. İstanbul: Totem Yayıncılık, 2006.